שופטים

א. אויפן פסוק [1] „אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלקים אחרים גו'", זאגט די גמרא [2]: „אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע, ואשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו, ואשר ידבר בשם אלקים אחרים זה המתנבא בשם ע"ז". און דערפון לערנט מען אפ, אז די אלע דריי סארטן נביאי השקר איז „מיתתן בידי אדם" — ווי דער סיום הכתוב „ומת הנביא ההוא" וואס מיינט אז מיתתן בידי אדם — מיתת חנק.

ווייטער זאגט די גמרא [3]: „המתנבא מה שלא נאמר לו — כגון חנני' בן עזור כו'". און די גמרא איז מבאר, אז די „נבואה" וואס חנני' האט געזאגט „כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל" [4], האט ער עס אפגעגעבן לערנט מיט א ק"ו פון נבואת ירמי' „כה אמר ה' צבאות הנני שובר את קשת עילם" [5]. און וויבאלד אז ער האט עס אפגעלערנט פון דער נבואה וואס איז געזאגט געווארן צו ירמי', איז עס אזוי ווי „נאמרה לחבירו" און האט א דין פון „מתנבא מה שלא נאמר לו".

זאגט דער מהרש"א, אז חנני' בן עזור איז געווען ניט בלויז א „מתנבא מה שלא נאמר לו", נאר אויך א „מתנבא מה שלא שמע". וואס אין זיין נבואה, האט ער צו די ווערטער „שברתי את עול מלך בבל" אויך מוסיף געווען „בעוד שנתים ימים" [6] — א זאך וואס דער אויבערשטער האט כלל ניט געזאגט. (און דאס וואס די גמרא זאגט דארטן „המתנבא מה שלא שמע כגון צדקי' בן כנענה" (און ניט חנני'), איז עס דערפאר וואס צדקי' איז געווען פאר חנני').

און דערמיט איז דער מהרש"א מבאר דעם לשון הפסוק „לא שלחך ה', ואתה הבטחת את העם הזה על שקר" [7], אז „לא שלחך ה'" באציט זיך צו זיין נבואה „שברתי את עול מלך בבל", וואס כאטש זי איז געווען אמת, איז אבער „לא שלחך ה'" — „מתנבא מה שלא נאמר לו"; און „ואתה הבטחת את העם הזה על שקר" באציט זיך צו זיין הבטחה „בעוד שנתים ימים גו'", וואס איז געווען א שקר — „מתנבא מה שלא שמע".

ב. לויט דעם איז לכאורה פאר־שטאנדיק דער פירוש אין די ווייטער־דיקע ווערטער פון פסוק „לכן כה אמר ה' הנני משלחך גו' השנה אתה מת" [8]

— וואס „לכן" באציט זיך דא צו די פריער־אויסגערעכנטע צוויי חטאים: „לא שלחך ה'" און „ואתה הבטחת גו' על שקר", אויף וועלכע עס קומט מיתה בידי אדם —

1) פרשתנו יח, כ.
2) סנה' פט, א. וראה ספרי (כאן פסוק יט) ורש"י (כאן פסוק כ). רמב"ם הל' ע"ז פ"ה הל' ו־ח.
3) סנה' שם. וראה גם ספרי כאן.
4) ירמי' כח, ב.
5) שם מו, לה.
6) שם כח, ג.
7) שם, טו.
8) שם, טו.

אז דאס וואס חנני' איז נענש געווארן בעונש מיתה, איז עס געווען

[ניט קיין ענין פון "מיתה בידי שמים" — וואָרום אויף די דערמאָנטע חטאים קומט ניט קיין מיתה בידי"ש נאָר מיתה בידי אדם, און אַנצונעמען אז ער האָט פריער[9] עובר געווען אויף אַן אַנדער עבירה פאָר וועלכע עס קומט מיתה בידי"ש איז בכלל שוועך צו זאָגן, וואָרום[10] דאָן וואָלט עס ערגעץ־וואו געדאַרפט דערמאָנט ווערן — נאָר]

מצד דעם וואס ער האָט עובר געווען אויף די צוויי עבירות הנ"ל פאָר וועלכע עס קומט מיתה בידי אדם, נאָר היות ווי ב"ד האָבן אים ניט דן געווען [צי ווייל דאָן איז קיין סנהדרין ניט געווען, אדער ווייל "רבים מרשעי ישראל עזרו לו"[11], איז געקומען זיין מיתה מלמעלה[12], ע"ד ווי די גמרא[13] זאָגט (בנוגע לזמן הזה[14]) אז "דין ד' מיתות לא בטלו".

זאָגט אָבער דער אַלטער רבי אין תניא[15]: "ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה[16] כחנני' בן עזור הנביא בירמי'". איז דאָך ניט מובן: פון וואַנען נעמט עס דער אַלטער רבי אז חנני' בן עזור איז געשטאָרבן בעונש מיתה בידי"ש — ניט ווי עס קוקט אויס בפשטות, אז ער איז געווען חייב מיתת בית דין און איז געשטאָרבן מצד "דין ד' מיתות"?

ג. נאָך מער דאַרף מען דאָ פאַרשטיין:

אין דער זעלבער סוגיא[17] שטייט אויך, "ושלשה מיתתן בידי שמים . . הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו". און די גמרא[18] זאָגט "והמוותר על דברי נביא כגון חברי' דמיכה . . ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא".

איז דאָך ניט מובן: אפילו אויב דער אַלטער רבי האָט שוין אַ הוכחה אז חנני' איז געשטאָרבן במיתה בידי שמים — צוליב וואס אַבער דאַרף ער ברענגען אַ ראי' פון חנני' בן עזור (וואס בפשטות ווייזט גאָר אויס, כנ"ל, אז ס'איז געווען אַן ענין פון "דין ד' מיתות") — ער האָט דאָך געקענט ברענגען אַ ראי' פון חברי' דמיכה און פון עדו הנביא, וואס ביי זיי שטייט בפירוש אז זיי זיינען געווען חייב מיתה בידי שמים, און אין

9) ועכ"פ לפי הקס"ד דסנה' פא, א.

10) ובפרט שנאמר בכתוב "לכן", כבפנים.

11) חדא"ג מהרש"א לסנה' (פט) שם. וראה לקמן הערה 29.

12) ומה שנאמר בו "וימת" סתם, אף שצ"ל מעין מיתה בידי אדם (חנק) שנתחייב בה (וביותר יקשה לדעת ר"ש דאין חנק הקלה במיתות (סנה' עט, ב)) — אפשר ש"זכות תולה לו" — כתירוץ התוס' כתובות ל, ריש ע"ב. סנה' לז, ב (ומכיון שמקודם נביא אמת הי' — מסתבר שהי' לו זכות). וגם אפשר שמת בסרונכי שבאה במקום חנק (ראה כתובות וסנה' שם).

13) כתובות וסנה' שם.

14) ועד"ז בזמן שהי' סנהדרין אלא ש־מצד סיבה לא דנו אותו (ראה תוס' סנה' שם).

15) אגרת התשובה פ"ד.

16) ובכרת, הי' מת קודם חמשים שנה — כ"ה באגה"ת שם. והוא כשיטת הירושלמי ביכורים רפ"ב, כפי' התוס' (שבת כה, א ד"ה כרת. יבמות ב, א ד"ה אשת). וראה לקו"ש חי"ח ע' 134 הערה 21.

17) סנה' פט, א. וראה גם ספרי ורש"י שבהערה 2. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"ב וגו'.

18) סנה' שם, סע"א ואילך. וראה גם ספרי שם.

תנ"ך [19] ווערט דערציילט ווי אַזוי דאָס איז פאָרגעקומען?

ד. אָט די אַלע קשיות באַוואָרנט דער אַלטער רבי אַליין בסגנון לשונו:

בעת ער ברענגט די ראי' פון חנני' בן עזור אַז „במיתה בידי שמים מת ממש" [20], באַנוגנט ער זיך ניט מיטן שרייבן בלויז „כחנני' בן עזור", נאָר ער איז אויך מוסיף צוויי ווערטער „הנביא" און „בירמי'". וואָס דאָס פאָדערט דאָך ביאור:

א) אין תנ"ך איז פאַראַן בלויז איין חנני' בן עזור. איז צוליב וואָס דאַרף דער אַלטער רבי מוסיף זיין דעם סימן „הנביא"?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: אין דעם וואָס דער פסוק רופט אָן חנני' בן עזור בשם „נביא" [21], זיינען פאַראַן צוויי פירושים: (א) ווייל ער איז פרי־ער געווען אַ נביא אמת [22]. (ב) מיט „נביא" מיינט דאָ דער פסוק נביא שקר [23].

ולכאורה דאַרף מען זאָגן, אַז מיטן וואָרט „הנביא" וואָס דער אַלטער רבי ברענגט בשייכות צו מיתת חנני' בן עזור, מיינט ער

[ניט לויט דעם פירוש „נביא אמת" — וואָרום די סיבה פון „וימת חנני'" איז דאָך ניט דאָס וואָס ער איז פריער געווען אַ נביא אמת, נאָר אדרבה, דאָס וואָס דערנאָך האָט ער געזאָגט אַ נבואת שקר — נאָר ער מיינט]

לויט דעם פירוש אַז דער פסוק באַצייכנט אים מיטן נאָמען „חנני' הנביא" דערפאַר וואָס ער איז געווען אַ נביא שקר.

אָבער אויך לויט דעם פירוש, האָט ניט קיין אָרט לכאורה, צו ברענגען דאָ דעם וואָרט „הנביא" — ווייל לויטן אַלטן רבי'נס שיטה אַז חנני' איז מת בידי שמים, דאַרף מען דאָך לכאורה זאָגן, אַז ער איז געשטאָרבן איבער אַן אַנדער ענין און ניט איבער דעם וואָס ער איז געווען אַ „נביא" שקר — וואָרום אַ נביא שקר קומט דאָך ניט קיין מיתה בידי שמים נאָר מיתה בידי אדם!

ב) שוין גערעדט פיל מאָל, אַז דער אַלטער רבי איז ניט מציין קיין מראי מקומות, סיידן ווען דער ענין וועלכן ער ברענגט שטייט (בשינוי) אויך אין נאָך ערטער (אָדער ווען דורכן ציון גופא קומט צו אַ תוספות ביאור, אַזוי ווי „ביואל" און „בישעי'" [24]).

דאַרף מען פאַרשטיין: דער סיפור

19) מ"א כ, לו. יג, כא־כד.

20) החידוש שב„מת ממש" — ומה ש־הוזקק להביא הוכחה לזה *

— וכן לפני זה בנוגע לכרת „מת ממש" —

י"ל, כי ישנו כרת שהוא רק בנוגע לה־נפש ו„אין להם כרת בגופם אלא לפעמים שיחיו ויגיעו לימים רבים וגם עד זקנה ושיבה" (רמב"ן ס"פ אחרי); וכש"כ שכצ"ל במיתה בידי שמים — דקיל מכרת,

ולכן מדייק אדה"ז „מת ממש" (כי ס"ל דלא כהרמב"ן**. או — שמדבר כאן בסוג הא' והג' שברמב"ן שם (אבל ל"מ כלל באגה"ת שיש חילוק בכריתות בזה)), וכ־חנני' כו' — בנוגע למיתה בידי"ש, וכש"כ בנוגע לכרת — דחמירא מיני'.

21) ירמי' כח, א. ה. ועוד.

22) ירוש' סנה' פי"א ה"ה.

*) אין לומר שהוכחתו היא על „מת כו' קודם ששים שנה" — כי בכלל לא נתפרש בן כמה שנים הי' חנני' (במיתתו).

**) וראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 308.

23) תרגום ורד"ק לירמי' שם.

24) אגה"ת פ"א וב'. וראה הביאור בזה בלקו"ב בס' התניא ח"ב ע' ע ואילך (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת, תשמ"ו) ע' פז ואילך). וראה גם שם ע' סב ס"א וע' סו ס"ה (ליקוט פירושים שם ע' פא וע' פד) — בנוגע למה שמציין (בפ"א דאגה"ת) לפ' נצבים.

וועגן חנני׳ בן עזור שטייט אין תנ״ך בלוז אין מאל, איז צוליב וואס דאַרף ער מציין זיין „בירמי״?

ה. נאַך מער פלא איז:

לאחרי ווי דער אַלטער רבי זאגט „כשעבר עבירה שחייבים עלי׳ כרת הי׳ מת ממש קודם חמישים שנה, ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה כחנני׳ בן עזור הנביא בירמי׳ ״ — נאָך איידער ער איז מסיים זיין קשיא „והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים״[25] — איז ער מוסיף, אין חצאי עיגול: „ולפעמים גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר, כמו שמצינו בער ואונן״.

איז אין דעם ניט מובן:

א) זיין קשיא „והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם כו׳״, איז דאָך נאָר פון דעם וואס די חייבי מיתות האָבן דערגרייכט דעם עלטער פון ששים און העכער; פון דעם וואס מען איז פון זיי ניט נפרע געווארן לאלתר — קען מען דאָך קיין קשיא ניט פרעגן, וואָרום „נפרעין לאלתר״ איז דאָך נאָר „לפעמים״.

איז צוליב וואס ער דאָ דעם ענין „ולפעמים כו׳ נפרעין לאלתר״, בשעת זיין קשיא איז נאָר פון דעם וואס „מת ממש קודם ששים שנה״?

ב) פון דעם לשון „גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר״ איז קלאָר, אז וועגן איין ענין וויים מען שוין פון פריער אז „נפרעין לאלתר״. און ב׳ המשך צו דעם זאָגט ער, אז אויך ביי מיתה בידי שמים איז מען (לפעמים) נפרע לאלתר[26]. ולכאורה, וואו רעדט ער פריער*[26] וועגן אַן ענין וואס „נפרעין לאלתר״?

ו. איז דער ביאור אין דעם, אז מיטן מוסיף זיין די וועריאנט „הנביא״ און „בירמי״, מיינט דער אַלטער רבי צו מוכיח זיין, אז „וימת חנני״ איז ניט געווען קיין ענין פון „דין ד׳ מיתות (וואס) לא בטלו״, נאָר ס׳איז געווען מיתה בידי שמים (כדלקמן סעיף ז׳־ח׳);

און מיט זיין הוספה „ולפעמים גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר״ איז ער מבאר, ווי אזוי פון „וימת חנני״ איז אַ הוכחה אויף יעדער מיתה בידי שמים אַז „מת ממש״ (כדלקמן סעיף ט׳).

וואס דערמיט וועריאנט אויך פאַרענדערט, בדרך ממילא, פאַרוואס דער אַלטער רבי ברענגט ניט קיין ראי׳ פון חברי׳ דמיכה און עדו הנביא —

---

25) הטעם לזה שמוסיף „בנעימים״ — ראה לקו״ש שם הערה 26.

26) ופשוט שאין לומר שכוונתו ב„גם״ היא, שלפעמים נפרעין גם לאלתר (ואין מחכים עד שיהי׳ קרוב לבן ששים) — כי א) מאי נפק״מ כאן?, ב) לפ״ז הול״ל „ולפעמים במיתה כו׳ נפרעין גם לאלתר״, וממ״ש „גם במיתה בידי״ש כו׳״ מוכרח כבפנים.

26) ואולי יל״ם: 1) גם במיתה בידי״ש (אף שבאם יחכו אפשר יעשה תשובה ויפטר) — לא רק במיתה בידי אדם (שאין תשובה מועלת).

2) גם במיתה בידי״ש נפרעין לאלתר (ואפילו הוא קודם ג׳ שנה — וכמו ער ואונן שמביאם לדוגמא — אף שאינו חייב כרת) — לא רק בכרת.

אבל גם עפ״ז קשה — מאי נפק״מ כאן.

*) יתרה במיתה בידי״א — דצ״ל ביומו (רמב״ם הל׳ סנה׳ פי״ב ה״ג).

ווייל פון זייער מיתה איז ניטא קיין ראי', אז ביי יעדער מיתה בידי שמים איז אויך „מת ממש" (כדלקמן סעיף יו"ד).

ז. אז חנני' בן עזור האט געזאגט א נבואת שקר, איז וועגן דעם גע־קומען דער בירור ערשט צוויי יאר שפעטער נאכדעם ווי ער האט גע־זאגט די נבואה — בעת מען האט געזען אז זיין נבואה „בעוד שנתים ימים גו'" איז ניט מקויים געווארן

[ווארום זיין נבואה איז דאך געווען „לטובה", און „כל דבר טובה שיגזור הא־ל אפילו על תנאי אינו חוזר"[27], און וויבאלד אז נבואתו לא נתקיימה, האט מען געווואוסט קלאר אז „הבטחת את העם הזה על שקר"].

אבער כל זמן די שנתים ימים זיי־נען ניט דורכגעגאנגען, האט מען ניט געקענט וויסן אויף זיכער אז ער איז א נביא שקר[28], ובמילא האט מען אים ניט געקענט דן זיין[29].

און היות ווי בית דין שלמטה האט אים ניט געקענט דן זיין ביז עס וועלן ארויבער די „שנתים ימים", האט אויך דער „דין ד' מיתות" מלמעלה ניט געקענט דאן אויסגעפירט ווערן. וואס רום דער ענין פון „דין ד' מיתות" איז — אז מלמעלה טוט מען דאס זעלבע וואס ב"ד שלמטה האט גע־דארפט טאן — קען דאך ניט געמאלט זיין אז מלמעלה זאל מען מעניש זיין מיטן דין ד' מיתות אין דער צייט וואס ב"ד שלמטה האט אים ניט גע־קענט דן זיין.

[כי מסתבר בפשטות אז אין פאל וועו כלפי שמיא גליא אז למטה וועט קיינמאל ניט נתברר וועלן אים קיינ־מאל ניט קענען דן זיין, איז עס (לגבי דעם דין פון דעם מענשען) בדוגמת ווי „בטלו סנהדרין", ובמילא איז מען אים מעניש מלמעלה ניט געקוקט אויף דעם וואס ביי ב"ד שלמטה איז זיין דין ניט נתברר געווארן[30]. בעת אבער אז כלפי שמיא גליא אז זיין דין וועט שפעטער נתברר ווערן למטה, איז כל זמן אז ב"ד שלמטה קענען אים ניט דן זיין — איז מען אים אויך מלמעלה ניט מעניש].

און דאס מיינט דער אלטער רבי מיט זיין ציון „בירמי'": אין ירמי'[31] שטייט „וימת חנני' הנביא בשנה ההיא", איידער עס זיינען ארויבער די „שנתים ימים" — איז דערפון גע־דרונגען, אז זיין מיתה איז געווען ניט קיין דין ד' מיתות וואס קומט אנשטאט מיתת ב"ד, נאר אן ענין פון מיתה בידי שמים*[31].

27) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד — ע"פ מ"ש בירמי' שם, ז'ט.

28) ספרי ורש"י פרשתנו יח, כא. רמב"ם שם.

29) במהרש"א שם (נעתק לעיל סעיף ב'), שזה שלא דנו אותו למיתה הוא, לפי שכבר בטלו סנה' או לפי שרבים מרשעי ישראל עזרו לו. ומזה מוכח, דס"ל שגם קודם שעברו שנתים ימים ידעו שהוא נביא שקר. אבל לפענ"ד ממ"ש בספרי ורש"י (נסמנו בהערה הקודמת) „עתידין אתם לומר כו'", מוכח דס"ל כבפנים.

וע"פ מ"ש לקמן ס"ח שמה שלא ידעו מקודם שהוא נביא שקר הוא, לפי שלפנ"ז הי' נביא אמת — אפשר שפירוש המהרש"א הוא אליבי' דהתרגום (הובא לעיל סעיף ד') שסובר שכוונת הכתוב ב„הנביא" היא נביא שקר.

אבל לפ"ז צ"ע מה שמפרש בפשיטות אליבי' דהתרגום — ולא כבירוש' וספרי.

30) ראה מכות י, ב. רש"י משפטים כא, יג. תוד"ה מיום (סנה' לז, ב).

31) כח, יז.

*31) ואף שנביא שקר חייב מיתה בידי"א (וראה לעיל ס"ב) — י"ל שהוא ע"ד כבמיתה בידי"א — שבאם א"א במיתה שהוא חייב בה — ממיתין אותו בכל מיתה שיכולין להמיתו (רמב"ם הל' סנה' פי"ד ה"ח).

ח. מען קען דאָך אָבער פֿרעגן:

ירמי' איז געווען מוחזק פֿאַר אַ נביא אמת. היינט וויבאַלד אַז ירמי' האָט געזאָגט — בנבואה — אַז „לא שלחך ה' גו' כי סרה דברת גו'"[32], האָט מען דאָך גלייך געוואוסט (נאָך איידער עס זיינען פֿאַרלאָפן די צוויי יאָר), אַז חנני' איז אַ נביא שקר. האָט מען דאָך אים געקענט גלייך דן זיין למיתה?

אויף דעם באַוואָרנט דער אַלטער רבי „כחנני' בן עזור הנביא" (אַן אַ ביאור נוסף בזה — וואָס ברובא דרובא מייגט דאָס נביא אמת אפילו בלשון תורה ועאכו"כ בלשון חכמים וראשונים וכו') מיינענדיק דערמיט (כפירוש המובא לעיל סעיף ד'), אַז פריער איז ער געווען אַ נביא אמת[33]. ובמילא האָט מען דאָך ניט געקענט וויסן (ביזן סוף פון די שנתים ימים) ווער פון זיי (ירמי' צי חנני') זאָגט אמת. איז דאָך דערפון מוכרח, אַז „וימת חנני' הנביא בשנה ההיא", איז געווען מיתה בידי שמים, כנ"ל.

ט. מען קען אָבער נאָך אַלץ פֿרעגן:

וויבאַלד אַז בא וימת חנני' איז דער פּסוק מוסיף (מדגיש) בשנה ההיא — איז משמע אַז אין דעם איז דאָ אַ חידוש (ולדוגמא — כאָטש דער זמן פון מיתה בידי שמים איז ערשט „קודם ששים שנה"), הייסט עס דאָך, אַז ביי דין חנני' איז געווען אַ חידוש מיוחד. היינט ווי קען מען אָפּלערנען פון אַ חידוש — אויף יעדער מיתה בידי שמים אַז „מת ממש"?

דערפאַר איז דער אַלטער רבי מוסיף „ולפעמים גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר", אַז דאָס וואָס „וימת חנני' גו' בשנה ההיא" איז [ניט מצד אַן ענין מיוחד וואָס איז ביי אים געווען — וואָס איז ניט פֿאַרבונדן מיט מיתה בידי שמים, נאָר] אַ פּרט אין מיתה בידי שמים, ווייל „לפעמים (איז) גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר".

י. ועפ"ז איז אויך פֿאַרשטאַנדיק וואָס ער ברענגט ניט קיין ראי' פון חברי' דמיכה און עדו הנביא — ווייל וויבאַלד אַז ביידע זיינען געשטאָרבן דורך אַן ארי'[34], וואָס דאָס איז „דומי' דסקילה"[35] — מיתה הכי חמורה (אפילו צווישן די מיתות שבידי אדם), איז דאָך ביי זיי געווען אַ חידוש וחומר מיוחד. ובמילא קען מען דערפון ניט ברענגען קיין ראי' אַז ביי יעדער „מיתה בידי שמים" איז „מת ממש" — און דערפאַר ברענגט דער אַלטער רבי אַ ראי' דוקא פון חנני' בן עזור.

און דעריבער פרעגט דערנאָך דער אַלטער רבי „והרי נמצאו בכל דור וכו' והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים".

(משיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ט)

---

32) שם, טו־טז.

33) עוד י"ל (נוסף על המבואר בפנים) — דמכיון שזהו פירוש הש"ס (כדלעיל הערה 22) — לכן כותב אדה"ז „הנביא" סתם.

34) מ"א כ, לו. יג, כד.

35) ראה סנה' שם (וש"נ): מי שנתחייב סקילה . . חי' דורסתו.